



AKADEMIK VOKAL SINFIDA TALABA MAHORATIGA INDIVIDUAL YONDASHUV

Qo'ldashboyev Bahodir Axadjon o'g'li

O'zbekiston davlat konservatoriyasi "Musiqiy pedagogika" kafedrası
o'qituvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10512444>

ARTICLE INFO

Received: 07th January 2024

Accepted: 14th January 2024

Online: 15th January 2024

KEY WORDS

*Akademik vokal, texnologiya,
xonandalik san'ati, mahorat,
ariya, vokaliz, vokal texnikasi.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada akademik vokal ijrochiligi sinfida talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirishning turli usullari tahlil qilinadi.

Kirish: Akademik kuylashni o'rganish jarayoni shaxsni har tomonlama ijodiy rivojlantirishga qaratilgan. Ammo akademik vokal sinfidagi asosiy narsa har bir ijrochi-vokalistning kasbiy fazilatlarini shakllantirish ustida ishlashdir. Repertuarni tanlash o'qituvchining yakkaxon qo'shiq sinfida talaba bilan ishlashining ajralmas qismidir. Akademik vokal o'qituvchisi qiyin muammoga duch keladi, o'z sinfidagi har bir talaba uchun repertuar tanlaydi, chunki hozirgi paytda vokal o'qitishning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, o'qituvchi ushbu masalaga to'liq mas'uliyat bilan yondashishi kerak. Barkamol, tizimlashtirilgan repertuar har tomonlama rivojlangan talabani tarbiyalash vositalaridan biri bo'lib, u individual ravishda tanlanadi. Yosh qo'shiqchining tarbiyasi izchil va muntazam bo'lishi kerak.

Ovozni rivojlantirish, vokalistning asosiy texnik va ijro etuvchi fazilatlarini rivojlantirishga asoslangan pedagogik material mashqlar, vokalizalar va badiiy asarlarni (ariyalar, romanslar) o'z ichiga oladi. Vokal ta'limida ishlatiladigan repertuarni o'quv, imtihon va tanlovga bo'lish mumkin. O'quv repertuariga asosan har qanday kasbiy fazilatlarini o'zlashtirish uchun talaba tomonidan ijro etiladigan mashqlar (ba'zan individual vokalizalar va badiiy asarlar) kiradi. Bunday repertuar odatda sinfdan tashqarida ijro etilmaydi. Imtihon repertuariga dasturga mos keladigan va talabaning texnik va hissiy jihatdan rivojlanishini ko'rsatish uchun imtihonda ijro etiladigan asarlar kiradi. Tanlov uchun maxsus tayyorlangan va uning talablariga javob beradigan repertuarning musiqiy asarlari talabaning vokalni o'qitish jarayonida olgan fazilatlarini eng foydali tarzda namoyish etishi va tanlov ishtirokchisining o'ziga xosligini ochib berishi kerak.

Vokal - ijro madaniyati, o'z navbatida, umuman milliy madaniy xususiyatlar va opera an'analarining boy merosini aks ettiradi. Jahon vokal-ijro madaniyati turli mamlakatlarning madaniy an'analari, ijro maktablari va ijrochilarning ijodiy o'zaro hamkorligi va



integratsiyasidan shakllanadi¹. Shunday qilib, us vokal ijro madaniyati umumiy dunyo vokal ijro madaniyatining shakllanishiga ta'sir qiladi.

Aksincha, turli mamlakatlar va xalqlar madaniyatini integratsiyalashuvining umumiy tendentsiyasi, globallashtirish, texnologiyalarning rivojlanishi yagona, chegarasiz jahon vokal-ijrochilik madaniyatining shakllanishiga olib keldi, bu sharoitda vokal ijrochining ijodiy yo'li har qachongidan ham ko'proq uning faoliyatining xalqaro maydonga chiqishiga bog'liq. Shunday qilib, jahon opera amaliyoti ma'lum darajada raqobatbardosh vokalistlarni tarbiyalash va tayyorlash uchun shart-sharoitlarni belgilaydi. Bularning barchasi vokal sinfining o'quv jarayonini ma'lum darajada sozlashni, innovatsion pedagogik texnologiyalar va yondashuvlarni joriy etishni talab qiladi.

So'nggi o'n yilliklarda mumtoz asarlarni sahnalashtirishning ma'rifiy tendentsiyasi mavjudligi, ularni ommalashtirish istagi bilan bog'liq bo'lgan jahon ijrochilik madaniyatidagi o'zgarishlar, albatta, zamonaviy ta'lim makonida o'zgarishlarni talab qiladi. Zamonaviy vokal ta'limining asosiy maqsadlaridan biri opera janrining klassik asarlarini yangilash va modernizatsiya qilish sharoitida ijrochining ijodiy tafakkurini rivojlantirish orqali yosh mutaxassisning raqobatbardoshligini va keyingi ish bilan ta'minlanishini ta'minlash istagi.

Zamonaviy opera asarlari ko'pincha sahna matnini talqin qilish erkinligi, harakat vaqtini zamonaviy dunyoga o'tkazish, shuningdek, jamiyatning dolzarb muammolariga javob beradigan yangi rejissyorlik qarashlari bilan ajralib turadi. Yangi opera muhiti qaysidir ma'noda opera vokalchilarining klassik tayyorgarligini shubha ostiga qo'yadi va ulardan zamonaviy sahna madaniyatini tobora ko'proq egallashni talab qiladi.

Albatta, oliy o'quv yurtlarida akademik xonandalarni o'qitish dasturlarida aktyorlik va sahna san'ati darslari mavjud. Biroq, munozara uchun savol shundaki, o'qitishda olingan sahna tajribasi ijrochining kelajakdagi kasbiy faoliyatining haqiqiy rasmiga qanchalik mos keladi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishga intilish va ma'lumotni tezda izlash va tahlil qilish qobiliyati, bizning fikrimizcha, zamonaviy vokalistning zamonaviy professional madaniyatga qo'shilishi uchun muhim fazilatlardir. Bu fazilatlarni rivojlantirishga birinchi navbatda o'qituvchi yordam beradi.

O'qish paytida talaba vokal va ijro madaniyatining qadriyat xususiyatlarini tushunishga imkon qadar yaqinlashadi. O'qituvchi talaba o'zining "nusxasini" yaratishi kerak bo'lgan ma'lum bir "asl" bo'lmasligi kerak (masalan, ijro uslubini nusxalash), balki noyob individual ijodiy shaxsni yaratishda vositachi bo'lishi kerak. XX asr oxirida tadqiqotchi B. Kornetov zamonaviy ta'lim paradigmasida pedagog va talaba hammualliflar bo'lishini ta'kidladi, ular san'at asarini yaratishning yagona maqsadi bilan birlashtirilgan.

Biroq, biz shuni ta'kidlashni istardikki, o'qituvchi vokalist uchun namuna bo'lishdan to'xtamaydi. Aksincha, vokal ta'limiga zamonaviy yondashuvda umumiy vokal ijro madaniyati doirasida urg'u ijro uslubini to'liq nusxalashdan yosh musiqachining individual talqin fazilatlarini rivojlantirishga o'tadi.

Shuning uchun zamonaviy musiqa pedagogikasi, shu jumladan, shaxsning musiqiy jamiyat makonidagi o'rni masalasiga murojaat qiladi. Shunday qilib, E. S. Kurkina shaxsiyat

¹ Антоненко Н. Некоторые Актуальные вопросы вокального образования в контексте современного исполнительского искусства // Южно-Российский музыкальный альманах. 2014. № 4 (17). С. 17-21.



"mutlaq qiymat sifatida ijtimoiy taraqqiyot manbai" ga aylanishini ta'kidlaydi va bu uning asosiy fazilatlarini shakllantiradigan badiiy ta'lim, shu jumladan musiqiy ta'limdir. Bunda shaxsning mustaqilligi va yaxlitligi muhim rol o'ynaydi.

Shaxsning kasbiy vazifalarni bajarishga ta'siri yosh mutaxassisni ish bilan ta'minlash bilan bog'liq turli sohalarida qayd etiladi. Har qanday sohada xodimni yollash sohasida turli ko'nikmalar lozim. Shunday qilib, vokalist uchun musiqiy ko'nikmalarga misollar musiqiy matnni o'qish, ovoqli qurilmaga ega bo'lish va asosiy hamrohlik ko'nikmalariga ega bo'lish bo'lishi mumkin.

Bir qator tadqiqotchilar o'z tadqiqotida mutaxassisning kasbiy hamjamiyatning to'laqonli ishtirokchisi bo'lishiga va pedagogik va ijro faoliyatini amalga oshirishga imkon beradigan vakolatlarini shakllantirishni batafsil ko'rib chiqadi. U o'qitishga kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni "dominant ta'lim paradigmasini bosqichma-bosqich qayta yo'naltirish, bilimlarni ustun tarjima qilish, malakalar majmuasini o'zlashtirish uchun sharoit yaratish uchun ko'nikmalarni shakllantirish" deb ta'riflashadi.

Ushbu masala bo'yicha turli xil pozitsiyalarni sarhisob qilib, biz kompetentsiyaga asoslangan yondashuv ta'lim paradigmasining o'zgarishi va MDH pedagogikasining yangi yo'lini izlash tufayli zamonaviy pedagogikaning asosiy tamoyillaridan biriga aylanadi, deb hisoblaydi. Musiqiy ta'lim pedagogikasida vakolatlarining beshta yo'nalishini ajratib ko'rsatish mumkin:

- ijtimoiy aloqa va jamoada ishlash bilan bog'liq vakolatlar;
- boshqa madaniyatlarga, dinlarga nisbatan bag'rikenglik bilan bog'liq vakolatlar;
- og'zaki va yozma nutqni egallash darajasini belgilaydigan vakolatlar;
- tez o'rganishga yordam beradigan vakolatlar yangi texnologlar;
- o'rganish qobiliyati va o'rganish istagiga ta'sir qiluvchi vakolatlar².

Alohida-alohida, musiqachining axborot texnologiyalarini yuqori texnologiyali muhitga integratsiyalashuvining bir qismi sifatida o'zlashtirishi, professional o'zini o'zi rivojlantirish musiqachining axborot muhitiga moslashish qobiliyatiga bevosita bog'liqligini isbotlaydi.

Shunday qilib, yuqorida aytib o'tilgan yondashuvlarga asoslanib, zamonaviy vokal ta'lim maydoni ijrochi kasbining keng vakolatlarini rivojlantirish dinamikasiga, zamonaviy bilimlarning barcha sohalarining globallashuv va innovatsion texnologiyalarni joriy etish tendentsiyasiga javob berishi kerak degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Ushbu vakolatlar zamonaviy vokal ta'limi sharoitida qanday rivojlanishini ko'rib chiqing. Qo'shma loyihalarda ishtirok etish va jamoada ishlash sahna san'ati amaliyotida va vokal raqamlarini birgalikda ijro etishda ishtirok etadi. Bundan tashqari, kengroq ma'noda jamoani boshqarish va qaror qabul qilish bilan bog'liq vakolatlar musiqa menejmenti fanlari bo'yicha ishlab chiqilishi mumkin.

Boshqa madaniyatlar bilan o'zaro aloqada bo'lish, professional jamiyatning ona madaniyatidan farq qiladigan a'zolarini tushunish va ularga teng munosabatda bo'lish qobiliyati odob-axloq qoidalarini, turli mamlakatlar va xalqlar tarixini, chet tillarini o'rganishda rivojlanadi. Umuman olganda, vokal va ijrochilik madaniyatining zamonaviy makonida vokalist

² Федоров А.Э., Метелев С.Е., Соловьев А.А., Шлякова Е.В. Компетентностный подход в образовательном процессе: монография. Омск: Изд-во ООО «Омскбланкиздат», 2012. 210 с.



uchun chet tillari nafaqat sahna faoliyati vositasi, balki vakolatli og'zaki va yozma nutq sohasidagi aloqa va vakolatlarni namoyish etish asosidir.

Axborot texnologiyalariga kelsak, zamonaviy opera spektakllarida multimedia texnologiyalari, 2D va 3D to'plamlar faol ishlatilayotgani, ovoz texnologiyalari bilan ishlash yo'nalishlari rivojlanayotgani aniq. Ijrochi sahna ishlab chiqarishining barcha nozik tomonlarini o'rganishga majbur bo'lmasa-da, bu kontekstda tez o'rganish va yangi texnologiyalardan foydalanishga yordam beradigan vakolatlar shubhasiz muhimdir.

Shunday qilib, biz akademik vokal sinfida integrativ yondashuvning bir nechta asosiy tamoyillarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

- talabning yagona mantiqiy va yaxlit bilim tizimini ta'minlaydigan o'qitiladigan fanlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va aloqa;
- o'quvchiga vokal an'analari farqlash va saqlash uchun turli mamlakatlar va davrlarning vokal maktablarini tahlil qilish va taqqoslash, shuningdek, ijrodagi madaniy va tarixiy noaniqliklarning oldini olishga ijodiy vazifa boshqacha narsani anglatmasa;
- o'quv jarayonida turli xil ijodiy ta'lim formatlaridan (master-klasslar, kontsertlar, seminarlar, ijodiy uchrashuvlardan) foydalanish.

Oliy o'quv yurtlarida o'qitish jarayonida quyidagi didaktik tamoyillar amalga oshiriladi:

- ✚ talabalarining mustaqil ishlarini o'z ichiga olgan vokal va ijrochilik ta'limi sohasida amaliy bilimlar majmuasini olish;
- ✚ sinf ichidagi o'quv faoliyatini sinfdan tashqari ijro amaliyoti bilan birlashtirish;
- ✚ vokal san'ati nazariyasi va amaliyoti o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydigan vokal fanlarini o'qitish, shuningdek fanlararo bilimlarni fanlararo aloqalarni o'rganish.

Turli xil ta'lim formatlarining bunday kombinatsiyasi vokal san'atini o'qitishga integral yondashuvning biz ta'kidlagan tamoyillaridan biriga javob beradi.

Xulosa:

Taniqli olimlar va vokal pedagog-amaliyotchilarning ishlarini tahlil qilish asosida biz vokal-ijro madaniyatini milliy madaniy-tarixiy ijro an'analari qo'shiqchilarning kasbiy darajasi, ularning asarlarni shaxsiy talqini bilan uyg'unligi sifatida belgiladik. Shuni ta'kidlaymizki, ko'p tarmoqli vokal ta'limi vokal va ijrochilik madaniyatini sifatli shakllantirishga yordam beradi. Ushbu jarayonda o'qituvchi va uning tarbiyalanuvchisi madaniyat, tarix va shaxsni hurmat qilish paradigmasida ijodiy hammualliflik qilishadi. Shu bilan birga, zamonaviy vokal ta'limi nazariyasidagi e'tibor o'qituvchining shaxsiyatidan "namuna" sifatida bo'lajak ijrochi shaxsining o'ziga xosligiga o'tadi va pedagogik yondashuv "kompetentsiyaga asoslangan" yondashuv bilan almashtiriladi. Shu tarzda talabning yanada mustaqil va murakkab fikrlash qobiliyati, bo'lajak kasbga tanqidiy va motivatsion munosabat rivojlanadi.

References:

1. Антоненко Н. Некоторые Актуальные вопросы вокального образования в контексте современного исполнительского искусства // Южно-Российский музыкальный альманах. 2014. № 4 (17). С. 17-21.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. М.: Просвещение, 1984. 110 с.



3. Федоров А.Э., Метелев С.Е., Соловьев А.А., Шлякова Е.В. Компетентностный подход в образовательном процессе: монография. Омск: Изд-во ООО «Омскбланкиздат», 2012. 210 с.
4. Qo, B. A. O. G. L. (2023). Akademik xonandalik o'qitish uslubiyotida London maktabining metodik tahlili. *Science and Education*, 4(2), 907-911.